

Χρονικό της πρώτης διοίκησης του Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός» (1884-1900)

Λ. Κουρκούτα

Τμήμα Νοσηλευτικής, ΤΕΙ, Θεσσαλονίκη

Short history of the first board of
governors of the "Evangelismos"
Hospital (1884-1900)

Abstract at the end of the article

Στην παρούσα εργασία παρέχονται στοιχεία για το έργο της Α' Διοίκησης «Εφορεία Κυριών» του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» (1884-1900). Αναφέρονται επίσης οι λόγοι αποχώρησής της, μετά από συνεχή δεκαεπτάχρονη παρουσία. Ο κύριος λόγος της παραίτησης των μελών της Α' Διοίκησης του Ευαγγελισμού ήταν η κακή συνεργασία τους με τη Δανίδα διευθύνουσα αδεληφή Χριστίνα Ράινχαρντ. Γι' αυτό και οι κυρίες της Εφορείας συνέταξαν υπόμνημα, με το οποίο κατηγορούν τη Ράινχαρντ προς τη Βασίλισσα Όλγα, θεωρώντας την υπεύθυνη για την κακοδαιμονία του Ευαγγελισμού στη χρονική περίοδο 1899-1900. Η Βασίλισσα, ωστόσο, απέρριψε τα αναφερόμενα στο υπόμνημα, αποδέχθηκε την παραίτηση της Α' Εφορείας Κυριών και διόρισε νέα.

Λέξεις ευρετηρίου

Α' Διοίκηση (Εφορεία Κυριών)
Βασίλισσα Όλγα
Διευθύνουσα Αδελφή
Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός»
Νοσηλεύτριες

Υποβλήθηκε 27.11.2001
Εγκρίθηκε 6.3.2002

Η πρώτη διοίκηση του Θεραπευτηρίου "Ευαγγελισμός" εκκαλείτο Εφορεία και διοικούσε τόσο το Θεραπευτήριο όσο και τη Νοσηλευτική Σχολή, επειδή η τελευταία δεν συνιστούσε ιδιαίτερο οργανισμό.

Από τις 25 Μαρτίου 1884 —ημέρα των εγκαίνιων του "Ευαγγελισμού"— η Επιτροπή ανέργερσής του παρέδωσε και τυπικά το Ίδρυμα σε "Εφορεία Κυριών", μια και από το 1883 η Βασίλισσα Όλγα, μετά την αποπεράτωση μέρους των οικοδομών, ανέθεσε τη διοίκησή του σε "Εφορεία Κυριών". Πρόεδρος της ήταν η Ιφιγένεια Α. Συγγρού με μέλη τις Αλεξάνδρα Παπούδωφ, Ειρήνη Ρεβελάκη, Ελένη Μαυροκορδάτου, Ειρήνη Μαυρομάτη και Βαρβάρα Ρέινεκ,¹ κυρίες της ανώτατης κοινωνικής τάξης, γεγονός που συντέλεσε στην ανύψωση του επαγγέλματος της νοσηλεύτριας, το οποίο έως τότε ήταν περιφρονημένο.²

Οι Κυρίες της Εφορείας συνεδρίαζαν μία φορά την εβδομάδα και εκ περιτροπής για μία εβδομάδα παρέμεναν στον Ευαγγελισμό τις πρωινές ώρες. Η κυρία κατά τη διάρκεια της εβδομαδιαίας υπηρεσίας της, έλεγχε τη λήψη των δωρεών και υπέγραφε το σχετικό σημείωμα. Οποιοδήποτε ποσό προοριζόμενο για τον Ευαγγελισμό περνούσε από τα χέρια της Βασίλισσας, προτού φτάσει στην "κυρία επί των οικονομικών".² Άλλωστε, κάθε μέ-

λος της Εφορείας είχε ειδική αρμοδιότητα, όπως τη σωστή τήρηση στοιχείων στο βιβλίο νοσηλείας, στο μητρώο αδελφών κ.ά.¹ Εκτός της υποχρεωτικής αυτής υπηρεσίας οι εν λόγω Κυρίες επισκέπτονταν τον Ευαγγελισμό οποιαδήποτε ώρα, είτε για να δώσουν δώρα στους ασθενείς είτε για να επιβλέψουν τη νοσηλεία τους.²

Το 19ο αιώνα, η εκπαίδευση του νοσηλευτικού προσωπικού αποτελούσε σοβαρό πρόβλημα. Καταρχήν, η εκπαίδευση των νοσοκόμων γινόταν στο Δημοτικό Νοσοκομείο, στο Οφθαλμιατρείο και στο Βρεφοκομείο. Η ανάπτυξη όμως της Νοσηλευτικής, ύστερα από τις υπεράνθρωπες προσπάθειες της Florence Nightingale, στην περίοδο του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856), διαμόρφωσαν νέες αντιλήψεις για την εκπαίδευση του νοσηλευτικού προσωπικού. Η ανάπτυξη του Ερυθρού Σταυρού το 1863 επίσης, καθώς και οι συμβάσεις της Γενεύης το 1864, δημιούργησαν νέες απαιτήσεις, τις οποίες ακολούθησε και η Ελλάδα. Γι' αυτό και ήταν μέγιστο το ενδιαφέρον των Κυριών της Εφορείας για τη νοσηλευτική εκπαίδευση.³

Άλλωστε, από το 1875, η Βασίλισσα Όλγα είχε θέσει υπό την αιγίδα της τον "Υπέρ της γυναικείας παιδείσεως σύλλογον των Κυριών" (έργο του Α. Συγγρού), με σκοπό τη γυναικεία επιμόρφωση και ιδιαίτερα την εκπαίδευση

νοσοκόμων-γυναικών. Σύντομα η Βασίλισσα Όλγα πείστηκε για την επιτακτική ανάγκη της δημιουργίας ενός Ειδικού Νοσοκομικού Καταστήματος, στο οποίο να εκπαιδεύονται “ικαναί νοσοκόμοι, αλλά και ευχερέστερον και ανετώτερον θέλουσι νοσηλεύεσθαι οι νοσηλείας δεόμενοι”. Έτσι η Βασίλισσα οργάνωσε το 1876 επιτροπή συλλογής συνδρομών για την ίδρυση του “Θεραπευτηρίου Ευαγγελισμού”,³ που κτίστηκε σε οικόπεδο δωρεάς της Μονής Πετράκη.

Ο κύριος σκοπός του Ευαγγελισμού, εκτός από τη νοσηλεία των ασθενών, ήταν και η κατά τους κανόνες της επιστήμης μόρφωση νοσοκόμων γυναικών.⁴⁻⁶

Από τα Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Εφορείας των Κυριών προκύπτει ότι οι υποψήφιες μαθήτριες της Σχολής, αφού επιλέγονταν από τις Κυρίες της Εφορείας —οι οποίες προσδιόριζαν και τον αριθμό των προσλαμβανομένων— στη συνέχεια διδάσκονταν θεωρητικά και κλινικά μαθήματα από τους διευθυντές ιατρούς και Νοσηλευτική από τη διευθύνουσα αδελφή.^{2,7} Δηλαδή, οι αδελφές καταρτίζονταν έτσι ώστε ν’ ανταποκρίνονται στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους στο νοσοκομείο και στην κατ’ οίκον νοσηλεία, “ων η τε Πρωτεύουσα και αι άλλαι επαρχίαί έχουσιν ανάγκην”.⁷

Σημειωτέον ότι από την εξωτερική νοσηλεία ο Ευαγγελισμός αποκόμιζε αρκετά χρήματα, ενώ ο αριθμός των συνδρομητών του αύξανε συνεχώς, όπως και των κληροδοτημάτων του.^{1,7}

Για την καλύτερη εκπαίδευση των αδελφών, η Βασίλισσα Όλγα προσκάλεσε το 1898 τη Δανίδα αδελφή Χριστίνα Ράινχαρντ (με τη βοήθη της Δώρα) ως βοηθό της διευθύνουσας Ειρήνης Μηλιώτη στο διδακτικό της έργο “προς τελείαν μόρφωσιν των αδελφών και εφαρμογήν όλων των νέων αντισηπτικών συστημάτων και στην του massage θεραπείαν”.^{1,7} Η Ράινχαρντ από το 1899 έγινε διευθύνουσα του Ευαγγελισμού, μετά την αποχώρηση της Μηλιώτη.

Τότε λοιπόν η Εφορεία Κυριών “για πρώτη φορά στα χρονικά του Ευαγγελισμού” ανέθεσε τη διεύθυνση της νοσηλείας και τη μόρφωση των αδελφών στην αντισηπία και στην του “massage” θεραπεία στη διευθύνουσα αδελφή Ράινχαρντ —διαχωρίζοντας τα καθήκοντα της διευθύνουσας— έτσι ώστε να μην παρεμβάλλεται κανένα εμπόδιο στη διδασκαλία των αδελφών και τη νοσηλεία των ασθενών.⁷

Η άγνοια όμως της γλώσσας, των ηθών και εθίμων των Ελλήνων από την κ. Ράινχαρντ είχε επιπτώσεις στη συνεργασία της με την Εφορεία των Κυριών, με αποτέλεσμα να διαταραχθεί η ομαλή λειτουργία του Ευαγγε-

λισμού και να μειωθεί βαθμηδόν το κύρος του.

Στο σημείο αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον να παρατεθούν οι απόψεις του καθηγητή της Χειρουργικής Μαρίνου Γερουλάνου⁸ για την αδελφή Ράινχαρντ. Πριν ο Γερουλάνος αναλάβει τη διεύθυνση της Χειρουργικής Κλινικής του Ευαγγελισμού, είχε έρθει σε επαφή με τη Ράινχαρντ στο Κίελο της Γερμανίας. Η Ράινχαρντ κατάφερε να επηρεάσει θετικά την απόφαση του Γερουλάνου να έλθει στην Ελλάδα, μιλώντας με τα καλύτερα λόγια για το Νοσοκομείο, το οποίο βρισκόταν υπό την “προστασίαν και μέριμναν της Βασιλίσσης”.

Σύμφωνα με το Γερουλάνο, η Ράινχαρντ είχε οργανώσει το μάθημα της νοσηλείας, το οποίο δίδασκαν στις δόκιμες άπειρες βοηθοί, με αποτέλεσμα το επίπεδο να είναι χαμηλό. Οι επιλογές των συνεργατών της, αλλά και οι αυθαίρετες παρεμβάσεις της σε θέματα διοίκησης του Νοσοκομείου δεν ήταν σωστές και φανερά έδειχνε σκανδαλώδη εύνοια σε κάποιους εργαζόμενους, δημιουργώντας έτσι προστριβές ανάμεσα στο προσωπικό. Ποτέ όμως δεν ανεχόταν να της γίνεται κριτική και παρέμβαση στο έργο της. Είναι χαρακτηριστική η γνώμη του Γερουλάνου για τη Ράινχαρντ, “εις ουδένα επέτρεπε ν’ αναμικθί εις το, ως ενόμιζεν, αποκλειστικώς ιδικόν της έργον. Ήσκει δικτατορικόν επιβολήν επί των αδελφών και εφοβείτο πάσαν ανάμιξιν τρίτου”. Εργαζόταν βέβαια με εξαιρετικό ζήλο, αλλά η νοοτροπία της ήταν πολύ διαφορετική από την ελληνική. Γεγονός είναι ότι έχαιρε απόλυτης υποστήριξης από τη Βασίλισσα και “ήτο φίλαρχος και φιλόδοξος”.⁸

Λόγω της δημιουργηθείσας κατάστασης, η Συγγρού και τα μέλη της Εφορείας —νομίζοντας ότι έχουν χάσει την εμπιστοσύνη με την οποία η Βασίλισσα επί τόσα έτη τις είχε περιβάλει— ζήτησαν προφορικά διά της αντιπροέδρου Ρένεκ να αποδεχθεί τις παραιτήσεις τους, αφού δώσουν λόγο των πράξεων του έτους 1900. Η Βασίλισσα Όλγα αντ’ αυτού, πρότεινε την αλλαγή του Οργανισμού του Ευαγγελισμού —διαχωρίζοντας εντελώς τη διεύθυνσή του από τη νοσηλεία των ασθενών— ενώ θα ελάμβανε προσωπικά υπόψη όποιες προτάσεις η Εφορεία Κυριών διατύπωνε για το σκοπό αυτό.⁵

Οι Κυρίες της Εφορείας κατά την 272η Συνεδρίαση στις 25/11/1900, αποδεχόμενες την πρόταση της Βασιλίσσης στην απάντησή τους προς αυτή, αναφέρουν μεταξύ άλλων ότι “αφού η Μεγαλειότητα βεβαιώνει τις Κυρίες ότι τυγχάνουν της εμπιστοσύνης της, θα προσπαθήσουν με τις πράξεις τους να την ευχαριστήσουν αφού λάβουν γνώση του νέου Οργανισμού. Μολταύτα, επιθυμούν να υποβάλλουν στη Βασίλισσα τη γνώμη τους, την οποία απέκτησαν από τη δεκαεπτάχρονη διοίκηση

του Ευαγγελισμού". Σύμφωνα με αυτές, δεν φταίει ο Οργανισμός για την ανώμαλη κατάσταση της λειτουργίας του Θεραπευτηρίου που παρατηρήθηκε κατά τη διετία 1899-1900, αλλά άλλοι είναι οι λόγοι, τους οποίους οι Κυρίες της Εφορείας εκθέτουν σε σχετικό υπόμνημα, το οποίο και γνωστοποίησαν στη Βασίλισσα.

Στο υπόμνημα αυτό αποδίδονται στην κ. Ράινχαρντ συνοπτικά, οι εξής κατηγορίες:⁵

1. Η κατάργηση της εξωτερικής νοσηλείας από την κ. Ράινχαρντ, με την πρόφαση ότι οι αδελφές δεν επαρκούσαν, ενώ ο αριθμός τους ουδέποτε υπήρξε κατώτερος των προ του 1898 υπαρχουσών αδελφών. Επιπλέον ο Ευαγγελισμός έχασε αρκετά χρήματα και συνδρομές λόγω της κατάργησης αυτής.
2. Η κ. Ράινχαρντ αγνοώντας την ελληνική γλώσσα και μην μπορώντας να συνεννοηθεί, όχι μόνο το μάθημα της δι' εντριβών (massage) θεραπείας, αλλά ούτε κανένα άλλο μάθημα νοσηλείας δίδαξε στις αδελφές.
3. Λόγω της συμπεριφοράς της κ. Ράινχαρντ, όχι μόνο δεν προσήλθαν νέες κοπέλες μορφωμένες καλών οικογενειών, αλλά και όσες είχαν έρθει αναγκάστηκαν ν' αποχωρήσουν πριν την ώρα τους μια και η κ. Ράινχαρντ διαίρεσε τις αδελφές σε ευνοούμενες και μη, μεταξύ των οποίων αναπτύχθηκε το μίσος και ο κομματισμός.
4. Η κ. Ράινχαρντ κατάργησε τη χρέωση του υλικού των νοσηλευτικών μονάδων στις αδελφές. Η συνεχής μετάθεση συγχρόνως των αδελφών στις αίθουσες νοσηλείας οδήγησε σε φθορές και απώλεια ειδών από τα νοσηλευτικά τμήματα.
5. Αντί της δίκαιης κατανομής της εργασίας και υπηρεσίας κάθε αδελφής -ανάλογα με τις ικανότητές της, τις γνώσεις και τη σωματική της αντοχή- για να επαρκέσει μια αδελφή σε κάθε νοσηλεία και ιδίως οι διανυκτερεύουσες, η κ. Ράινχαρντ ανέθετε τη φροντίδα πολλών βαρέως ασθενών σε δόκιμες, άπειρες δοκιμασμένης αντοχής αδελφές, τις δε διανυκτερεύουσες έθετε σε συνεχή εργασία για 15 ημέρες ή ένα μήνα. Αποτέλεσμα αυτών των καταστάσεων ήταν σε πολλούς θαλάμους οι θερμομετρήσεις των αρρώστων να εκτελούνται μεταξύ τους, ο Ευαγγελισμός να δυσφημείται και το κύρος του να καταπέφτει.
6. Αγνοώντας η κ. Ράινχαρντ τα ήθη και έθιμα, τη γλώσσα και τα πρόσωπα, παραφέρθηκε πολλές φορές προς τους οικείους των ασθενών. Όσοι δε από αυτούς τόλμησαν να υποβάλλουν παράπονα στις Κυρίες της Εφορείας, επιπλήχθηκαν από την κ. Ράινχαρντ και αναγκάστηκαν ν' απέλθουν. Οι δε εναπομείναντες νοσηλευόμενοι δεν τολμούσαν να εκδηλώσουν παράπονα από φόβο μην τιμωρηθούν, όπως και οι άλλοι παραπονεθέντες.
7. Αφότου η κ. Ράινχαρντ ανέλαβε τη διεύθυνση των αδελφών, αυτές παραμέλησαν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και δεν προσέρχονταν ούτε καν στην Εκκλησία, παρά την επιθυμία της Βασίλισσας να έχουν οι αδελφές θρησκευτική παιδεία και χρηστά ήθη.
8. Η κ. Ράινχαρντ όχι μόνο δεν σεβάστηκε το δεκαεπτάχρονο δημιουργικό έργο των Κυριών της Εφορείας του Ευαγγελισμού, αλλά φερόταν όλως απρεπώς προς αυτές, επιδεικνύοντας περιφρόνηση, ισχύ και θράσος. Με τέτοιους τρόπους συμπεριφοράς, η κ. Ράινχαρντ αποδείχθηκε ακατάλληλη να συγκρατήσει την πειθαρχία των αδελφών και επέφερε τη διατάραξη της αρμονίας στο Θεραπευτήριο, η οποία επί τόσα έτη παρέμεινε ακλόνητη.

Η Βασίλισσα Όλγα όμως, έχοντας προσωπική άποψη για τα τεκταινόμενα στον Ευαγγελισμό και διαπιστώνοντας ακόμη μία φορά τη διάσταση απόψεων της διευθύνουσας αδελφής Ράινχαρντ με τις Κυρίες της Εφορείας -για να επαναφέρει τη διαταραχθείσα ηρεμία στον Ευαγγελισμό- αποδέχθηκε την παραίτηση της Πρώτης Εφορείας Κυριών. Συγχρόνως, προχώρησε στη συγκρότηση νέας Εφορείας Κυριών με πρόεδρο την κ. Ελένη Γαρδικιώτου-Γρίβα.⁵

Από τα προαναφερθέντα μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι μεταξύ των μελών της ηγεσίας του Θεραπευτηρίου "Ευαγγελισμός" δεν υπήρχε σαφής καθορισμός καθηκόντων, γεγονός που δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα στην άρτια διοίκηση του προσωπικού του Νοσοκομείου και στη νοσηλεία των ασθενών.

Έτσι το προαναφερθέν υπόμνημα υπήρξε και το κύκνειο άσμα της Πρώτης Εφορείας Κυριών του Ευαγγελισμού, μετά από συνεχή δημιουργική δεκαεπτάχρονη παρουσία.

ABSTRACT

Short history of the first board of governors of the “Evangelismos” Hospital (1884–1900)

L. KOURKOUTA

*Department of Nursing, Institution of Technological Education, Thessaloniki, Greece**Archives of Hellenic Medicine 2002, 19(5):573–576*

In this paper details are given of the First Board of Governors of the activities for the Evangelismos Hospital (1884–1900). The reasons resignation of the Board are also presented. The members of the Board of Governors supported the position that the main reason for their resignation was their poor co-operation with the matron of the Evangelismos Hospital, the Danish Sister Christine Rinhard and they made complaints to Queen Olga. However the Queen accepted the resignation of the members of the first Board of Governors and appointed a new Board of Governors of the Evangelismos Hospital.

Key words: Board of Governors, “Evangelismos” Hospital, Matron, Nurses, Queen Olga

Βιβλιογραφία

1. ΛΑΝΑΡΑ ΒΑ. *Τα Εκατό Χρόνια της Σχολής Αδελφών Νοσοκόμων του Ευαγγελισμού (1875–1975)*. Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 1978:83, 204, 214–215
2. ΛΑΣΚΑΡΙΣ Η. *La Chariti de la Reine Olga*, *La Nouvelle Revue*, tome LXXXIII, Paris, 1893:815–822
3. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι. Διαπλοκές “ΕΣΥ” και Πανεπιστημιακών κλινικών το 19ο αιώνα. Νεότερα στοιχεία και ανέκδοτες αρχειακές πηγές. *Ημερολόγιο ΔΕΠ 2001, Πασχαλίδης*, Αθήνα, 2001.
4. ΚΑΡΟΛΟΥ Ι. *Όλγα Η Βασίλισσα των Ελλήνων*. Εστία, Αθήνα, 1934
5. Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), τεύχος Α, αριθ. 85, 29/7/1885
6. ΣΚΟΥΖΕΣ Δ. *Η Αθήνα που έφυγε*. Τόμος 2. Μακρής, Αθήνα, 1962:13–24
7. Πρακτικά Συνεδριάσεων Εφορείας Κυριών Θεραπευτηρίου “Ευαγγελισμός” 53/23.10.1884, 78/8.1.1886, 254/26.10.1898, 272/25.11.1900, 1/28.1.1901
8. ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ Μ. *Αναμνήσεις (1867–1957)*. Καστανιώτης, Αθήνα, 1996:116, 165–167, 334–335

Corresponding author:

L. Kourkouta, 17 Diocharous street, GR-161 21
Athens, Greece
Tel.: +301 7230865